

Lietz, Natalia

Sesja z okazji 50-lecia "Kwartalnika Historii Nauki i Techniki" zorganizowana przez Instytut Historii Nauki PAN oraz redakcję "Kwartalnika Historii Nauki i Techniki"

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 51/3-4, 371-385

2006

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

17.40–18.00 J. M. Ks. Rektor prof. dr hab. Ryszard Rumianek (Warszawa) *Nowe uczelnie uniwersyteckie po przewrocie ustrojowym 1989 roku na przykładzie Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.*

18.00–18.30 przerwa na kawę; krótki koncert

18.30 – wyjazd do Pułtusza (Wyższa Szkoła Humanistyczna)

19.30–20.30 kolacja

Nocleg w Pułtusku

20 stycznia (piątek)

Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku

9.00–9.30 Prof. dr hab. Julian Dybiec (Kraków) *Uniwersytety w Polsce w okresie międzywojennym.*

9.30–10.00 Prof. dr hab. Janusz Goćkowski (Wrocław) *Modele nauki akademickiej i modele roli społecznej uczonego w polskich dyskusjach naukoznawczych XX wieku.*

10.00–10.15 przerwa na kawę

10.15–10.35 Dr Janina Chodakowska (Warszawa) *Koncepcje szkolnictwa wyższego w PRL.*

10.35–11.00 Prof. dr hab. Irena Szybiak (Warszawa) *Nowe uczelnie uniwersyteckie po przewrocie ustrojowym 1989 roku na przykładzie Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztor w Pułtusku.*

11.00–11.15 przerwa na kawę

11.15–12.15 dyskusja; zamknięcie konferencji

12.15–14.00 zwiedzanie uczelni WSH

14.00–15.00 obiad

15.00 wyjazd do Warszawy

SESJA Z OKAZJI 50-LECIA

„KWARTALNIKA HISTORII NAUKI I TECHNIKI”

**ZORGANIZOWANA PRZEZ INSTYTUT HISTORII NAUKI PAN
ORAZ REDAKCJĘ „KWARTALNIKA HISTORII NAUKI I TECHNIKI”**

12 maja 2006 r. w Sali im. Marii Skłodowskiej-Curie, w Pałacu Staszica w Warszawie, odbyła się uroczysta sesja, zorganizowana dla uczczenia 50-lecia istnienia „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”. Podczas sesji, która zgromadziła historyków nauki, techniki i oświaty, zaprezentowano specjalny Numer Jubileuszowy

„Kwartalnika” (1/2006), zawierający kompletne teksty wystąpień wygłoszonych przez referentów podczas uroczystości Jubileuszu.

Uroczystość została otwarta przez obecnego Redaktora Naczelnego „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” – prof. Stefana Zameckiego, który zwrócił się do prof. Kaliny Bartnickiej z prośbą o przewodniczenie pierwszej części spotkania oraz do innych osób, mających zająć miejsca w Prezydium: prof. Józefa Miąso, prof. Andrzeja Śródki, prof. Leszka Kuźnickiego, prof. Andrzeja Kajetana Wróblewskiego, prof. Tadeusza Bienkowskiego, prof. Mirosławy Drozd-Piaśkiej oraz doc. Wandy Grębeckiej.

Prof. K. Bartnicka podkreślała uroczysty charakter sesji, jednocześnie przywołując czas, w którym obchodzono 25-lecie „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” w Nieborowie. Jak wspomniała, w tamtym okresie, naznaczonym wszechobecnym napięciem panującym w Polsce, a wypływającym z niepewności co do przyszłych losów kraju, uczestnikom sesji mimo wszystko udało się stworzyć atmosferę ciepła i bezpieczeństwa, dodatkowo wzbogaconą o niezapomnianą, głośną lekturę prozy w wykonaniu prof. Aleksandra Bardiniego. Jak podkreśliła prof. K. Bartnicka, w odróżnieniu od Jubileuszu „Kwartalnika” sprzed 25 lat, wspaniale zorganizowanego przez prof. Irenę Stasiewicz-Jasiukową, obecny Jubileusz zdaje się być o wiele skromniejszy, mimo iż dopiero dzisiaj wszystko jest o wiele łatwiej osiągalne.

Prof. K. Bartnicka zwróciła uwagę na fakt, że to właśnie dyskusje podejmowane na temat „Kwartalnika” zrodziły konieczność podjęcia szerszej refleksji nad sposobem przeprowadzania badań nad historią nauki polskiej w II połowie XX w. Jak podkreśliła, w tym kontekście „Kwartalnik” jako swoista pomoc bez wątplenia wykazuje wielką wręcz użyteczność oraz wszechstronność a to z tej racji, iż zawiera niepodważalne walory merytoryczne, informacyjne a nawet te metodologiczne, podejmując swoisty metodologiczny dyskurs. Prof. K. Bartnicka wyraziła uznanie dla Redakcji periodyka, że tak bogata i wartościowa treść jest prezentowana na jego łamach. Na zakończenie swojego wprowadzającego wystąpienia, powitała obecnych na sali sympatyków, autorów, pracowników oraz czytelników „Kwartalnika”, jednocześnie zwracając się z prośbą do prof. S. Zameckiego o wprowadzenie do sesji oraz prof. I. Stasiewicz-Jasiukowej o zaprezentowanie wystąpienia.

Prof. Stefan Zamecki powitał wszystkich zebranych z okazji uczczenia Jubileuszu 50-lecia wydawania „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”. Jak przypominał, sesja składa się z dwóch zasadniczych części, z których pierwsza jest poświęcona historii nauk humanistycznych, druga – historii nauk przyrodniczych, ścisłych i technicznych. Prof. S. Zamecki zapowiedział, że w pierwszej części sesji będą wygłoszone referaty autorstwa: prof. Ireny Stasiewicz-Jasiukowej (*Gdy byłam redaktorem naczelnym...*); prof. Tadeusza Bienkowskiego (*Nad rocznikami „Kwartalnika”*); dra Pawła Komorowskiego (*Zagadnienia historiografii na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”. 1956–2005*); oraz doc.

Leszka Zasztowta (*Prace z zakresu dziejów oświaty i wychowania na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”*). Natomiast w drugiej części będą zaprezentowane referaty autorstwa: prof. Leszka Kuźnickiego (*Półwiecze „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” – spojrzenie biologa*); prof. Tadeusza Srogosza (*Historia medycyny i farmacji na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” w latach 1956–2005*); prof. Zenona E. Roskala (*Historia astronomii na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” w latach 1956–2005*); prof. Stefana Zameckiego (*Problematyka historii subdziedziny chemia w latach 1956–2005 na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”*); oraz prof. Józefa Piłatowicza (*Dzieje techniki na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” (1956–2005)*). Prof. S. Zamecki przypomniał, że tytuły referatów są identyczne z tytułami artykułów zamieszczonych w Jubileuszowym Numerze „Kwartalnika” (2006 nr 1). Jak zaznaczył, niemożliwe byłoby zaprezentowanie referatów w całości, stąd wystąpienia będą mieć raczej charakter komentarzy do artykułów i, w zasadzie, nie będą przekraczać limitu czasu uwidocznionego w zaproszeniu.

Prof. S. Zamecki zwrócił uwagę na fakt, iż pośród opublikowanych tekstów znalazły się również wspomnienia dwojga byłych redaktorów naczelnych – prof. Ireny Stasiewicz-Jasiukowej (1975–1987) oraz prof. Tadeusza Bieńkowskiego (1988–1994). Jak podkreślił, wspomnienia te mają na celu przybliżenie swoistego klimatu czasów, okoliczności, uwarunkowań a nawet własnych odczuć obojga przy okazji sprawowania funkcji redaktorów naczelnych. Niestety, jak kontynuował, ze względów losowych nie było możliwe przesłanie podobnego tekstu przez obecnego na sali byłego redaktora naczelnego „Kwartalnika” w latach 1994–1998 – prof. Jerzego Róziwicza, który, mimo przeciwności, zgodził się zrecenzować wszystkie teksty zawarte w Numerze Jubileuszowym. Jak podkreślił prof. S. Zamecki, jeśli chodzi o własne refleksje aktualnego redaktora naczelnego „Kwartalnika”, to, poza słowami podziękowania skierowanymi do Komitetu Redakcyjnego oraz innych osób, które znacznie przyczyniły się do sprawnego redagowania i wydawania „Kwartalnika”, uznał za stosowne nie artykułować w słowie pisanym ani mówionym własnych przemyśleń wpływających ze sprawowanej funkcji.

Jak w dalszej części wspominał prof. S. Zamecki, gdy w 1999 r. objął funkcję redaktora naczelnego, powstała wówczas potrzeba powołania nowego składu osób do Komitetu Redakcyjnego i samej Redakcji. Pojawiło się wiele trudności, zwłaszcza w związku z obsadzeniem stanowiska sekretarza Redakcji. Prof. S. Zamecki wyznał, że w tamtym czasie trudno było znaleźć osobę na to stanowisko. W tej sytuacji mianowano zastępcę redaktora naczelnego – doc. Wandę Grębecką, która zgodziła się pełnić przez kilka lat funkcję sekretarza. Co mocno podkreślił prof. S. Zamecki, bez pomocy doc. W. Grębeckiej bardzo trudno byłoby sumiennie kierować „Kwartalnikiem”. Prof. S. Zamecki wspominał, że

z biegiem czasu otworzyły się nowe możliwości związane z przyjmowaniem do pracy w Instytucie Historii Nauki PAN osób, które zgodziły się współpracować z Redakcją oraz Komitetem Redakcyjnym. Tak też m. in. dr Anna Trojanowska została najpierw powołana na stanowisko sekretarza technicznego, później zaś sekretarza Redakcji, tym samym odciążając doc. W. Grębecką w tych obowiązkach. Jak kontynuował, nową osobą w Redakcji i Komitecie Redakcyjnym jest od niedawna doc. Robert Zaborowski, który wcześniej, przed wejściem we współpracę z „Kwartalnikiem”, od lat pełnił i nadal pełni funkcję sekretarza „Organonu” wydawanego w wersji głównie anglojęzycznej.

W imieniu Redakcji oraz Komitetu Redakcyjnego prof. S. Zamecki złożył podziękowania m. in.: byłemu Redaktorowi Naczelnemu „Kwartalnika” – prof. Jerzemu Róźwiczowi – za zrecenzowanie wszystkich złożonych do druku tekstów, które składają się na Jubileuszowy Numer „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”; wszystkim członkom Redakcji „Kwartalnika”, którzy swoją pracą na jego rzecz, w latach 1956–2005, niewątpliwie przyczynili się do kontynuowania dobrych tradycji periodyku; pani mgr Halinie Dziewanowskiej, która od lat zajmuje się opracowywaniem Bibliografii Bieżącej Historii Nauki i Techniki, dołączanej do kolejnych numerów „Kwartalnika”; Komitetowi Redakcyjnemu, który niejednokrotnie wspierał Redakcję „Kwartalnika” swoim głosem doradczym; autorom, którzy od lat publikują swoje teksty na łamach czasopisma, i bez udziału których „Kwartalnik” nie mógłby funkcjonować jako periodyk wysokiej rangi, poza którym, tak naprawdę, wymiana myśli o tym charakterze z trudem znalazłaby swoją pisemną artykulację w innych periodykach wydawanych w kraju; Dyrekcji Instytutu Historii Nauki PAN, członkom Komitetu Redakcyjnego i Redakcji, a także pani mgr Dorocie Kozłowskiej.

Prof. S. Zamecki w sposób szczególny złożył gorące podziękowania osobom, które pełniły następujące funkcje: Redaktora Naczelnego: Bogdanowi Suchołowskiemu (1956–1969), Eugeniuszowi Olszewskiemu (w latach 1970–1970 p.o. Redaktora Naczelnego), Kazimierzowi Opałkowi (1970–1975), Irenie Stasiewicz-Jasiukowej (1975–1987), Tadeuszowi Bieńkowskiemu (1988–1994), Jerzemu Róźwiczowi (1994–1998); Zastępcy Redaktora Naczelnego: Eugeniuszowi Olszewskiemu (1956–1964), Waldemarowi Voisé (1964–1969), Waldemarowi Rolbieckiemu (1970–1975), Eugeniuszowi Tomaszewskiemu (1975–1981), Barbarze Kuźnickiej (1988–1991), Wandzie Grębeckiej (1999-); Sekretarza Redakcji: Waldemarowi Voisé (1956–1964), Barbarze Olszewskiej (1964–1970), Henryce Hołdzie-Róźwicz (Zastępcy Sekretarza Redakcji, 1966–1967), Karolinie Targosz (1970–1970), Jerzemu Róźwiczowi (1970–1975), Wandzie Grębeckiej (1975–1981 oraz p.o. Sekretarza Redakcji w latach 1999–2005), Joannie Jarzęckiej (1982–1984), Pawłowi Komorowskiemu (1985–1991), Wojciechowi Sokołowskiemu (1992–1993).

Po wprowadzeniu do sesji, głos zabrała prof. K. Bartnicka, która podkreśliła fakt, że prof. Irena Stasiewicz-Jasiukowa – Redaktor Naczelny „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” w latach 1975–1987 – stanęła przed szczególnie trudnym zadaniem, zwłaszcza, jeśli chodzi o okres stanu wojennego – czas wielu napięć i utrudnień. Z drugiej jednak strony, okres ten był czasem korzystnym dla czasopisma, bowiem, jak podkreśliła, udało się wówczas rozpocząć wydawanie cyklu autobiografii naukowych, z których pierwsza – wydana z inicjatywy doc. Andrzeja Biernackiego – była poświęcona wspomnieniom naukowym Władysława Tatarkiewicza. Co podkreślała prof. K. Bartnicka, autobiografia ta wzbudziła tak wielkie zainteresowanie, że w późniejszym czasie pojawiły się jej liczne przedruki w prasie i różnego rodzaju czasopismach. Innym osiągnięciem „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, na które wskazała prof. K. Bartnicka, było skupienie wokół periodyka specyficznego środowiska intelektualnego, które zwykło również gromadzić się wspólnie przy stole i przysłuchiwać się wybranym tekstom czytany przez prof. Aleksandra Bardiniego, jak chociażby: *Wycieczki po Litwie* Władysława Syrokomli czy *Pana Cogito* Zbigniewa Herberta. Innym jeszcze osiągnięciem „Kwartalnika” było wydawanie go w językach zagranicznych.

Jako pierwsza z referentów wystąpiła prof. Irena Stasiewicz-Jasiukowa, prezentując swoje wspomnienia z czasu, gdy pełniła funkcję Redaktora Naczelnego „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” w latach 1975–1987. Referentka mówiła m. in. o: czynnikach określających specyfikę redagowanego niegdyś czasopisma; fascynacji autobiografią naukową nestora filozofii – Władysława Tatarkiewicza, która w latach 1975–1987 znalazła swoją kontynuację w cyklu naukowych wspomnień luminarzy polskiej nauki: Tadeusza Czeżowskiego, Konrada Górskiego, Stanisława Lorentza, Stefana Kieniewicza, Karola Górskiego, Henryka Wereszyckiego, Stefanii Skwarczyńskiej, Wojciecha Świątosławskiego, Jerzego Konorskiego, Wiktora Degi, Tadeusza Bilikiewicza, Tadeusza Kielanowskiego, Tadeusza Krwawicza, Henryka Mierzeckiego, Ksawerego Rowińskiego, Kazimierza Kuratowskiego, Tadeusza Urbańskiego, Wilhelminy Iwanowskiej, Jerzego Pniewskiego, Antoniego Żabko-Potopowicza, Janusza Groszkowskiego i Aleksandra Wasiutyńskiego; spotkaniach autobiograficznych; listach od autorów autobiografii; oraz perturbacjach związanych z przedrukiem w kilku tomach naukowych autobiografii przez Młodzieżową Agencję Wydawniczą itd.

Jako następny głos zabrał prof. Tadeusz Bieńkowski. Referent mówił o nośności informacyjnej i edukacyjnej roczników „Kwartalnika”, stwierdzając, iż jest ona bardzo duża, a ponadto wciąż aktualna i inspirująca. Prof. T. Bieńkowski podkreślił, iż jest głęboko przekonany, że z pomocą „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” bez wątpienia można pogłębić swoją wiedzę dotyczącą historii nauki, takie zresztą było pierwotne założenie twórców periodyka, który miał się stać swoistym publicznym seminarium historii nauki dla wszystkich już specjalizujących się w tej dziedzinie, a także dla młodych pracowników naukowych.

Jak kontynuował referent, w „Kwartalniku” odnajdujemy ogromny potencjał faktograficzny i metodologiczny, który w obecnym czasie – co godne uwagi – jest wykorzystywany w małych ośrodkach uniwersyteckich, jak chociażby w Zielonej Górze, Olsztynie itd. Jak podkreślał prof. T. Bieńkowski, w ośrodkach tych treści zawarte w „Kwartalniku” są regularnie poznawane i dyskutowane, a prace semestralne i dyplomowe częstokroć odwołują się do nich. Prelegent wskazał, iż wielkim walorem periodyka są prezentowane na jego łamach autobiografie uczonych, stanowiące swoistą zachętę oraz przykład dochodzenia do wiedzy i naukowego etosu. Nadto, niezwykle pouczające są kroniki bieżących wydarzeń naukowych, a także opisy kongresów czy innej działalności podejmowanej przez polskich historyków nauki, które stają się znakomitą ilustracją dla ukazania wzajemnego dopełniania się problematyki rozwoju historii nauki z jej organizacją. Zdaniem prof. T. Bieńkowskiego, „Kwartalnik” stanowi otwartą księgę nauki napisaną przez przeszłe i obecne pokolenia badaczy, która zobowiązuje do kontynuacji. Jak podkreślił referent, pięćdziesiąta rocznica jest apelem, a zarazem prośbą tych, którzy już odeszli, by ich naukowy testament był nadal realizowany przez młode pokolenia.

Podsumowując tę wypowiedź, prof. K. Bartnicka podkreśliła, że historia nauki winna być nauczana właśnie na podstawie treści zawartych w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”. Periodyk ten winien być traktowany jako swoista katedra nauczania.

Jako następny głos zabrał dr Paweł Komorowski, omawiając problematykę dotyczącą zagadnień związanych z historiografią, które w latach 1956–2005 poruszane były na łamach „Kwartalnika”. Głównym przedmiotem rozważań referenta stała się analiza kilkunastu tekstów poświęconych wybranym zagadnieniom z zakresu historiografii jako odrębnej i wyspecjalizowanej dziedziny nauk społecznych, publikowanych na łamach periodyka. Artykuły te traktowały m. in. o: początkach nowożytnej historiografii europejskiej (W. Voisé, Z. Libiszowska); historiografii polskiej, głównych tematach z dziejów, którymi interesowano się w okresie Odrodzenia oraz kryteriach przeprowadzania poprawnej metodycznie syntezy historycznej (A. Czekajewska, M. Serejski); wzajemnych stosunkach, ale i koncepcjach polskiej i niemieckiej historiografii XIX w., drogach, jakimi do Europy trafiały polskie prace historyczne oraz zależnościach zachodzących pomiędzy koncepcjami pozytywistycznymi a przełomem określanym mianem neoromantyzmu, który dokonał się w polskiej historiografii na przełomie XIX i XX w. (A. F. Grabski); problematyce polskiej historiografii przełomu XIX i XX w. (J. Maternicki); tematyce europejskiej historiografii doby oświecenia (L. Trenard, S. Grzybowski, I. Stasiewicz-Jasiukowa, E. Rządowska, K. Opałek, Z. Libera, W. Zalewski, J. Kurkowski); kwestiach dotyczących koncepcji historiografii powszechnej w polskim piśmarstwie historycznym czasów stanisławowskich (P. Komorowski, M. Pędracki, H. Kaczmarek); historiografii

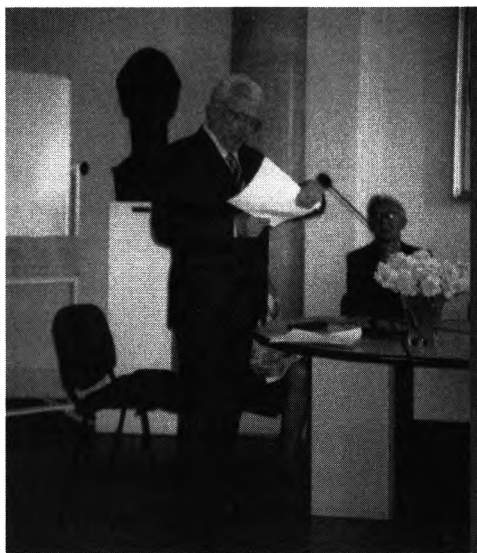
„regionalnej” (G. Labuda); różnych koncepcjach obecnych w historiografii (H. Litwin); historii wybranych dziedzin (M. Krwawicz); biografiach historyków bądź autorów poruszających tematykę historyczną (H. Barycz, J. Tazbir); naukowej biografistyce (I. Lossowska, J. Dybiec, P. Biliński); oraz autobiograficznych wspomnieniach naukowych (S. Kieniewicz, H. Wereszycki, K. Górski, M. Tyrowicz).

W swoim referacie doc. Leszek Zasztowt zajął się omówieniem prac z zakresu dziejów oświaty i wychowania, opublikowanych na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”. Referent dokonał przeglądu ważniejszych prac historyczno-oświatowych opublikowanych na łamach czasopisma. Jak przypominał, w pierwszym okresie funkcjonowania „Kwartalnika”, a więc do 1975 r., kiedy to funkcję Redaktora Naczelnego objęła Irena Stasiewicz-Jasiukowa, publikowane były m. in. prace poświęcone: dziejom Uniwersytetu Jagiellońskiego i uniwersytetów włoskich, związkowi Polski z Bazyleą, Maciejowi z Miechowa czy Antoniemu Karbowskiemu (H. Barycz); studiom z historii myśli naukowej (B. Suchodolski, T. Bieńkowski); szeroko pojmowanej historii edukacji (T. Kotarbiński, A. Vetulani, A. Teske, W. Czapliński); nauce i kulturze polskiego Oświecenia (K. Opalek); dziejom szkolnictwa wyższego i europejskim kontaktom naukowym (J. Hulewicz, L. Hajdukiewicz, M. Chamcówna, J. Dybiec, R. Ergetowski, H. Hinz, S. M. Kuczyński); historii nauki oraz historii oświaty i wychowania (W. Voisé, P. Czartoryski, I. Stasiewicz-Jasiukowa, T. Bieńkowski); recenzjom książek stanowiących kanon lektur z zakresu historii edukacji, jak chociażby: *Młodość uniwersytetów* (Warszawa 1963) Jana Baszkiewicza, *Bracia polscy – ludzie, idee, wpływy* (Warszawa 1957) Ludwika Chmaja, *Trzy rozprawy o filozofii społecznej* (Warszawa 1958) Jana Jakuba Rousseau czy *Kultura średniowiecznej Europy* (Warszawa 1970) Jacquesa Le Goffa; recenzjom prac klasyków polskiej pedagogiki (S. Rudniański); oraz monografiom z zakresu historii wychowania.

Jak kontynuował referent, w drugim okresie dziejów „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, kiedy to w 1974 r. powstanie Zakładu Historii Nauki, Oświaty i Techniki „administracyjnie” połączyło we współpracy historyków nauki z historykami oświaty i wychowania, nie sposób było nie zauważyć zmian, które zaszły w zakresie tematyki podejmowanej na łamach pisma. Publikowane były wówczas m. in.: autobiografie zasłużonych uczonych polskich, które z wielu względów po dziś dzień stanowią podstawowe źródło do dziejów nauki i historii oświaty; artykuły na temat szkolnictwa wyższego; opracowania dziejów szkół wyższych i uniwersytetów (R. Ergetowski, J. Piłatowicz, Z. S. Olesiak, S. Brzozowski, M. Pasztor, J. Kurkowski); oraz recenzje książek z zakresu szeroko rozumianej historii oświaty i wychowania (J. Serczyk, J. Tyszkiewicz, A. F. Grabski, A. Kuczyński, W. C. Kowalski). W podsumowaniu referent podkreślił, że trudno jest oddzielać historię nauki od procesu edukacyjnego, a to z tego względu, że tak naprawdę nauka stanowi jedność. W związku z tym wszelkie badania winny być prowadzone na różnych polach.

Ryc. 1. Po środku: prof. Irena Stasiewicz-Jasiukowa – Redaktor Naczelny „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” w latach 1975–1987. W tle, od lewej do prawej: prof. Andrzej Śródka – członek Komitetu Redakcyjnego i prof. Andrzej Kajetan Wróblewski. (Ze zbiorów „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, fot. A. Kowalska)

Ryc. 2. Po środku: prof. Stefan Zamecki – obecny Redaktor Naczelny „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”. W tle, od lewej do prawej: doc. Wanda Grębecka – zastępca Redaktora Naczelnego od 1999 r. oraz Sekretarz Redakcji w latach 1975–1981 oraz p.o. Sekretarza Redakcji w latach 1999–2005 i prof. Tadeusz Bieńkowski – Redaktor Naczelny „Kwartalnika” w latach 1988–1994. (Ze zbiorów „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, fot. A. Kowalska)

Ryc. 3. Prezydium obchodów Jubileuszu 50-lecia „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” dnia 12 maja 2006 r. Od lewej do prawej: doc. Wanda Grębecka, prof. Tadeusz Bieńkowski, prof. Kalina Bartnicka – Przewodnicząca Prezydium w I części sesji, prof. Leszek Kuźnicki i prof. Mirosława Drozd-Piasecka. (Ze zbiorów „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, fot. A. Kowalska)

Ryc. 4. Od lewej do prawej: doc. Leszek Zasztowt – referent i członek Komitetu Redakcyjnego, doc. Wanda Grębecka, prof. Tadeusz Bieńkowski, prof. Kalina Bartnicka, prof. Leszek Kuźnicki i prof. Mirosława Drozd-Piasecka. (Ze zbiorów „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, fot. A. Kowalska)

Podsumowując wypowiedź doc. L. Zasztowta, prof. K. Bartnicka podkreśliła, że historia nauki oraz historia wychowania, spotykając się w określonym kontekście społeczno-kulturowym, siłą rzeczy budują określone i specyficzne środowisko edukacyjne. W tym więc kontekście nie dziwi fakt, że „Kwartalnik” stanowi takie właśnie środowisko edukacyjne.

Przewodnicząca Prezydium pierwszej części sesji zaprosiła zebranych do dyskusji, jako pierwszemu oddając głos prof. drowi hab. Ryszardowi Wołoszyńskiemu. Prof. R. Wołoszyński podkreślał doniosłe znaczenie „Kwartalnika”, m.in. w informowaniu o najnowszych nabytkach archiwalnych Polskiej Akademii Nauk, a także planowanych przedsięwzięciach. Natomiast prof. Roman Mierzecki, w ramach refleksji dotyczącej „Kwartalnika”, przypominał, że powstawanie szkół naukowych w niemieckich środowiskach uniwersyteckich w XIX w. determinowane było albo wpływami wybitnych indywidualności, albo określonego pisma. Tak też w tym kontekście, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” może być z powodzeniem uznany za szkołę o tego typu genezie.

Druga część sesji została otwarta ponownie przez prof. S. Zameckiego, który z prośbą o przewodniczenie Prezydium tym razem zwrócił się do prof. Andrzeja Śródki. Prof. A. Śródka poprosił o wygłoszenie referatu prof. dra hab. Leszka Kuźnickiego.

Prof. L. Kuźnicki zajął się omówieniem publikacji o tematyce biologicznej, które pojawiły się na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” w latach 1956–2005. Referent szczególnie znaczenie przypisywał: autobiografiom wybitnych polskich biologów: neurofizjologów – profesorów Jerzego Konorskiego i Bogusława Żernickiego, paleobotanika – Andrzeja Środonia, zoologa – Henryka Szarskiego oraz paleontolog – Zofii Kielan-Jaworowskiej; oraz artykułom o tematyce biologicznej, poświęconym m. in.: ewolucjonizmowi rozumianemu w szerokim sensie; filozofom i morfologom epoki Oświecenia; oraz historii botaniki w Polsce i na ziemiach I Rzeczypospolitej. Jeśli chodzi o zagadnienie ewolucjonizmu, to, jak przypominał referent, był on tematem dominującym w pierwszych dwudziestu rocznikach „Kwartalnika”. Prof. L. Kuźnicki podkreślał również zasługi prof. Andrzeja Bednarczyka, który w latach 1978–2004 był autorem aż dziewięciu obszernych prac poświęconych poglądom filozofów i morfologów epoki Oświecenia, i który szczegółowo zbadał oryginały dzieł, na podstawie których pisał. Uznanie referenta zdobyły przede wszystkim publikowane na łamach „Kwartalnika” prace szczegółowe dotyczące historii botaniki, a koncentrujące się wokół trzech tematów: rozwój botaniki w Uniwersytecie Wileńskim do 1830 r.; historia ogrodów botanicznych; oraz historia zielników i zielarstwa.

Po wystąpieniu prof. L. Kuźnickiego, prof. A. Śródka podziękował prelegentowi za wygłoszenie pełnego pasji referatu. Stwierdził, nadto, że zaprezentowane biografie dowodzą, że ich autorzy nie poddawali się presji czasów współczesnych, a mimo wszystko utrzymywane przez nich międzynarodowe kontakty odgrywały ogromną rolę w ich życiu jako uczonych.

Jako następny referat swój wygłosił prof. Tadeusz Srogosz. W swoim wystąpieniu referent skoncentrował się na przedstawieniu problematyki dotyczącej historii medycyny i farmacji, omawianej na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” od 1956 do 2005 r. Prof. T. Srogosz przywoływał przede wszystkim: recenzje i sprawozdania z aktualnych wydarzeń w międzynarodowym ruchu naukowym; recenzje książek niezmiernie istotnych dla historii medycyny i farmacji; prace poświęcone epizodom w dziejach medycyny; prace biograficzne (S. Szpilczyński, A. Birkenmajer, M. Skulimowski, S. Schwann); oraz recenzje informujące o nowościach polskich i światowych z zakresu historii medycyny i farmacji (R. W. Gutt, S. Wesołowski, W. J. Kapuściński, K. Lejman). Zdaniem referenta, na przestrzeni minionych pięćdziesięciu lat istotną rolę odgrywał dział „Polemiki i Dyskusje” oraz „Kronika”. Jeśli chodzi natomiast o dział „Recenzje”, to, zdaniem prof. T. Srogosza, zbyt mało znalazło się w nim informacji o książkach z zakresu historii medycyny i farmacji, publikowanych w innych krajach.

W komentarzu do wystąpienia prof. T. Srogosza, prof. A. Śródka nawiązał również do wystąpienia wygłoszonego przez prof. L. Kuźnickiego, wskazując, iż każdy z wymienionych referentów dokonał odmiennego podziału, przedstawiając swoje rozważania na temat dyscyplin związanych z biologią, medycyną oraz farmacją. Tak też prof. T. Srogosz dokonał podziału na historię medycyny i farmacji, podczas gdy prof. L. Kuźnicki skoncentrował treści zaprezentowanego przez siebie referatu wokół historii medycyny, historii farmacji, nauk medycznych oraz metodologii badań historyczno-medycznych.

Jako następny głos zabrał prof. Zenon E. Roskał, dokonując przeglądu problematyki dotyczącej historii astronomii, która pojawiła się na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” w latach 1956–2005. Referent wskazywał m. in. na poruszaną na łamach periodyka tematykę dotyczącą: wszechstronnej analizy spuścizny Kopernika (H. Barycz, R. Gansinic, A. Birkenmajer, J. M. Zempléna, J. Pogaczewski, A. Kauffeldt, Z. Wardęska, W. Stopiński, A. Kempfi, M. Heller, S. Świerzewski, J. Drewnowski, A. Damdisureu, J. Matwiiszin, J. Dobrzycki, E. Skarżyński, G. Rosińska, K. Targosz); artykułów poświęconych wkładowi Polaków w rozwój astronomii – „Polonica” (A. Birkenmajer, T. Przyrkowski, G. Rosińska, K. Targosz, M. Czerniakowska, A. Matuszewski, K. Rudnicki, L. Zasztowt); oraz kategorii tematycznej „Varia” – zbioru tekstów z zakresu historii astronomii, w ramach którego – w odróżnieniu od Studiów Kopernikańskich oraz zbioru „Polonica” – brakuje wątków dominujących, które mogłyby stanowić zwartą grupę tematyczną (T. Przyrkowski, J. Dobrzycki, E. Rybka, W. Voisé, A. K. Wróblewski, E. Rosen, G. Rosińska, I. Żbikowska, Z. E. Roskał, M. Kokowski, J. Włodarczyk, R. A. Powell). Referent docenił również nowe obszary zainteresowań autorów publikujących na łamach „Kwartalnika”, pośród których znalazła się m. in. tematyka dotycząca historii astronomii starożytnej, archeoastronomii, a nawet radioastronomii.

W kolejnym referacie prof. Stefan Zamecki podjął problematykę dotyczącą historii subdziedziny *chemia*. Referent skoncentrował się przede wszystkim na przybliżeniu czytelnikom „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” pisarskiego dorobku autorów, którzy w latach 1956–2005 zamieścili na jego łamach swoje prace z zakresu historii subdziedziny *chemia*. Przy okazji analizy zawartości „Kwartalnika” z tego zakresu, nieocenioną pomocą stały się dla referenta kolejne bibliografie poszczególnych roczników, opracowane przez prof. Jerzego Różewicza, później zaś przez dra Adama Matuszewskiego. W odniesieniu do lat 1991–2005, prof. S. Zamecki skorzystał z zawartości poszczególnych numerów, jeszcze nie uporządkowanych w nowej bibliografii. Nadto, uwzględnił kolejno następujące poddziały bibliograficzne: **Autobiografie, Artykuły, Materiały (Materiały i Komunikaty), Dyskusje, Polemiki, Refleksje (Polemiki i Refleksje), Nekrologi (Nekrologi i Wspomnienia; Pro Memoria), Recenzje, Notatki bibliograficzne (Noty recenzyjne), Kronika**. Prof. S. Zamecki dokonał również zestawienia w uporządkowaniu uwzględniającym ilościowe wkłady wszystkich autorów, chcąc przybliżyć wkład poszczególnych autorów w kolejnych przedziałach czasowych: 1956–1965, 1966–1975, 1976–1990, 1991–2005 (por. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2006 nr 1 s. 145–148). *Summa summarum*, na łamach „Kwartalnika” zostały zamieszczone: 3 autobiografie (T. Urbański, W. Świątosławski, Z. R. Grabowski); 92 artykuły autorstwa 62 osób; 20 tekstów autorstwa 18 osób w **Materiałach (Materiały i Komunikaty)**; 21 polemik i refleksji autorstwa 5 osób w **Dyskusjach, Polemikach, Refleksjach (Polemiki i Refleksje)**; 11 tekstów autorstwa 9 osób w **Nekrologach (Nekrologi i Wspomnienia; Pro Memoria)**; 109 recenzji; 26 notatek bibliograficznych; oraz 67 tekstów w **Kronice**.

Oceniając dokonania polskich historyków subdziedziny *chemia* jako pozytywne, z drugiej strony referent ubolewał nad faktem, iż niemal wszystkie osoby, zamieszczające swoje refleksje dotyczące problematyki subdziedziny *chemia* w **Artykułach, Materiałach i Komunikatach oraz Polemikach i Refleksjach**, są już w wieku emerytalnym, w związku z czym można przypuszczać, że w najbliższych latach liczba prac z zakresu historii subdziedziny *chemia* zmniejszy się.

Koncentrując się na omawianiu problematyki z zakresu historii subdziedziny *chemia*, która była poruszana na łamach „Kwartalnika” w okresie pięćdziesięciu lat, prof. S. Zamecki stwierdził, że trudno byłoby uwzględnić wszystkie prace zamieszczone w określonych poddziałach bibliograficznych, jak też precyzyjnie wyodrębnić teksty poruszające wyłącznie problematykę z tego zakresu. Stąd referent zdecydował się skoncentrować swoją uwagę przede wszystkim na poddziale **Artykuły**, w pierwszym rzędzie obejmującym lata 1956–1965, a później kolejnych. Prof. S. Zamecki zaczął od przedstawienia bloku tekstów polemicznych, zapoczątkowanego artykułem autorstwa prof. Włodzimierza Hubickiego z 1956 r., poświęconego Wincentemu Koffskiemu i jego traktatowi. Jak przypomniał referent, publikacja tego artykułu zaowocowała wkrótce trzyletnią

polemiką (1956–1959), prowadzoną przez prof. Włodzimierza Hubickiego i doc. Romana Bugaja. Jak w dalszej części swojego referatu zauważył prof. S. Zamecki, poza kwestiami dotyczącymi problematyki alchemicznej, na łamach „Kwartalnika” znalazły się artykuły poświęcone zagadnieniu skraplania gazów, jak również biografiom żyjących i zmarłych historyków subdziedziny *chemia*.

Referent podkreślał, że lata 1966–1975 były czasem szczególnym dla „Kwartalnika” pod tym względem, że wśród opublikowanych artykułów przeważały prace autorów zagranicznych: K. H. Burmeistera, G. W. Bykowa, A. Makarenji, W. Pozdyszewej, J. S. Musabiekowa, B. M. Kiedrowa, S. W. Altszulera, W. A. Wołkowa czy Susanne Colnort-Bodet. Nie zabrakło jednak prac i polskich autorów, pośród których można wymienić: K. Adwentowskiego, A. Pasternaka, Z. Wojtaszka, T. Piecha, S. Fabianiego, N. A. Figurowskiego, I. Strońskiego, K. Sarneckiego, E. Ostachowskiego, J. Hurwica, B. Rauscha, B. Olszewskiego, T. Zamoyskiego, E. Kwiatkowskiego, I. Z. Siemiona, S. Zameckiego czy E. Pietruskiej.

Jak przypomniał prof. S. Zamecki, lata 1976–1990 były czasem, w którym opublikowano największą liczbę tekstów dotyczących historii subdziedziny chemia, i to zamieszczonych we wszystkich podziałach bibliograficznych. Opublikowano m. in.: 2 **Autobiografie** (W. Świętosławski, T. Urbański); ponad 30 **Artykułów** (L. Aleksiejewa, R. Bugaj, D. T. Burns, M. Dąbkowska, I. S. Dmitriew, W. Hubicki, J. Hurwic, K. Kabzińska, N. G. Karpiło, Z. Kluz, D. M. Knight, J. Krokosz, K. Łopata, R. Mierzecki, N. Juriewna Pawłowna, H. Remane, J. Rózie-wicz, K. Sękowski, P. Trnka, W. Trzebiatowski, S. Zamecki, K. Zięborak, J. Świętosławska-Żółkiewska); 8 tekstów w **Materiałach i Komunikatach** (E. Szczepaniec-Cięciak, R. Borisowicz Dobrotin, J. Dubowy, N. Georgijewna Karpiło, H. Kuzyk, H. Lichočka, B. Löser, M. Burdowicz-Nowicka, J. Rózie-wicz, E. Te-śńska, S. Zamecki), spośród których uwadze czytelników referent szczególnie polecił teksty o charakterze programowym, dotyczące badawczego uprawiania historii subdziedziny chemia, autorstwa H. Lichockiej i S. Zameckiego; 6 tekstów w **Dyskusjach, Polemikach, Refleksjach** (S. Zamecki); oraz 2 teksty w **Nekrologach i Wspomnieniach** (Z. Wojtaszek, S. Zamecki).

Jak kontynuował prof. S. Zamecki, w latach 1991–2005 opublikowano: przygotowywany do druku przez prof. Joannę Taraszewską i prof. Zbigniewa Ryszarda Grabowskiego blok tematyczny poświęcony profesorowi Wiktorowi Kemuli (B. Bobrański, J. Chodkowski, Z. Galus, Z. R. Grabowski, A. Hulanicki, J. Hurwic, J. Lipkowski, G. Milazzo, J. Minczewski, I. Smoler, J. Strojek, D. Sybilska, J. Taraszewska, Z. P. Zagórski, P. Zuman); oraz – poza blokiem – artykuł autorstwa Józefa Piłatowicza, poświęcony chemicznym stowarzyszeniom inżynierów i techników w Polsce do 1939 r. oraz 11 artykułów (R. Bugaj, M. Dąbkowska, K. Kabzińska, R. Mierzecki, R. Sołoniewicz, M. Woźniczka, S. Zamecki). Nadto, w **Materiałach (Komunikaty i Materiały)** opublikowano 10 tekstów (J. Hurwic, A. Magowska, R. Mierzecki, I. Z. Siemion, R. Sołoniewicz,

S. Zamecki), w **Polemikach (Polemiki i Refleksje)** 8 tekstów (A. Bednarczyk, R. Bugaj, J. Hurwic, R. Mierzecki, S. Zamecki), a w poddziale zatytułowanym **Pro Memoria** – 1 tekst (S. Zamecki).

Na zakończenie swojego wystąpienia referent, podsumowując i oceniając działania podejmowane przez „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” na rzecz upowszechniania historii subdziedziny *chemia* w latach 1956–2005, stwierdził, iż dorobek periodyka z powodzeniem można uznać za ilościowo i merytorycznie imponujący. W uwagach końcowych prof. S. Zamecki zwrócił uwagę m. in. na: drastycznie zmniejszającą się liczbę autorów piszących o dziejach subdziedziny *chemia*; prymat internalistycznej nad eksternalistyczną historią subdziedziny *chemia*; sporadyczne podejmowanie problematyki metodologicznej; konsekwentne prezentowanie na łamach „Kwartalnika” realiów krajowych i zagranicznych dotyczących subdziedziny *chemia*; oraz nie rokujący najlepiej fakt, że w latach 1991–2005 na łamach czasopisma nie pojawił się ani jeden tekst zagranicznego autora, podczas gdy w czasach „realnego socjalizmu” pojawiało się ich wiele.

Prof. Józef Piłatowicz swoje wystąpienie poświęcił tematyce dotyczącej historii techniki, która również była żywo obecna na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” przez okres pięćdziesięciu lat. Referent wspominał m.in. wybitnych specjalistów w dziedzinie historii techniki, jak chociażby: Feliks Kucharzewski, prof. Eugeniusz Olszewski – który wraz z prof. Janem Pazdurem opublikował artykuł programowy poświęcony definicji techniki oraz postępu technicznego już w pierwszym numerze „Kwartalnika” – czy prof. Bolesław Orłowski i Mirosław Frančić, którzy nie wahali się wytknąć błędy i celowe fałszowanie dziejów lotnictwa poprzez przypisywanie wynalazków uczonym i inżynierom rosyjskim. Prof. J. Piłatowicz przypominał, że na łamach periodyka analizowano m. in.: związki nauki i techniki (S. Lilley, D. J. de Solla Price, E. Olszewski); koncepcje badań historyczno-technicznych (E. Olszewski, A. Wiślicki); oraz dzieje hutnictwa wraz z propozycjami metod badań nad hutnictwem świętokrzyskim (J. Piaskowski, K. Bielenin, M. Radwan, E. Olszewski, B. G. Scott). Jak zauważył referent, pod względem ilościowym dominowała tzw. zewnętrzna historia techniki, a zwłaszcza dwa jej wątki: 1. dokonania wybitnych uczonych i inżynierów 2. działalność wybranych stowarzyszeń inżynierów i techników. W kontekście tych rozważań, zdaniem referenta, na szczególną uwagę zasługiwałyby badania podjęte przez prof. Bolesława Orłowskiego, który zajął się m.in. analizą: wkładu emigracji polskiej, powstałej po powstaniu listopadowym, w rozwój cywilizacyjny Hiszpanii i Turcji; dorobku technicznego emigracji polskiej w Wielkiej Brytanii; oraz udziału Polaków w techniczno-przemysłowym rozwoju Rosji. Na odnotowanie zasługują również publikowane na łamach „Kwartalnika” treści dotyczące m. in.: projektu syntezy historii techniki polskiej autorstwa Bolesława Orłowskiego; naukoznawczego i pedagogicznego ujmowania historii nauki i techniki, zaproponowanego przez prof. Eugeniusza Olszewskiego;

oraz próby zarysowania kierunków rozwoju historii techniki przez doc. Eugeniusza Tomaszewskiego.

Po zaprezentowanych referatach, Przewodniczący Prezydium w drugiej części sesji zaprosił zebranych do wzięcia udziału w dyskusji.

Głos w dyskusji zabrali kolejno: prof. T. Nowak, wspominając swoje uczestnictwo w redagowaniu „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, prof. T. Srogosz, a także doc. Jaromir Jeszke, postulując, by przy okazji wydawania autobiografii naukowych kłaść przede wszystkim nacisk na uwydatnianie w nich szerokiej i wolnej już od cenzury analizy krytycznej dotyczącej zarówno okresu sprzed, jak i po roku 1989. W dalszej części dyskusji prof. S. Zamecki, nawiązując do wypowiedzi doc. J. Jeszkego na temat cenzury, stwierdził, że z tego, co pamięta, podczas kierowania przez niego „Kwartalnikiem” nie miała miejsca sytuacja, w której odrzucono tekst, mimo że, owszem, obecny był głos doradczy Komitetu. Doc. Wanda Grębecka ubolewała nad faktem, iż tak naprawdę nie ma następców, którzy zajęliby się opracowywaniem historii biologii. Co mocno podkreśliła, niektóre periodyki biologiczne, jak chociażby „Wiadomości Botaniczne” czy „Kosmos”, zawierają działy historyczne redagowane przez osoby, których zdaniem wymagania stawiane przez Redakcję „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” są zbyt duże, a, co należy mocno zaznaczyć, informacyjna funkcja „Kwartalnika” jest nie do przecenienia. Periodyk ten, bowiem, zawiera Bibliografię Bieżącą Historii Nauki Polskiej. Doc. W. Grębecka zwróciła również uwagę na potrzebę popularyzowania „Kwartalnika” w internecie, którą to ideę poparł Przewodniczący Prezydium, postulując, by również tego rodzaju informacje były właśnie tam dostępne młodzieży. Prof. R. Mierzecki zwracał z kolei uwagę na problematykę dotyczącą zagadnienia rozwoju pojęć w praktyce dydaktycznej podejmowanej w szkolnictwie wyższym, szczególnie, jeśli chodzi o wykłady z historii chemii czy w ogóle historii nauki.

Przewodniczący Prezydium podziękował dyskutantom oraz pozostałym zebranych za wzięcie udziału w Jubileuszu 50-lecia „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”. Następnie uczestnicy sesji udali się na skromny poczęstunek zorganizowany przez Redakcję „Kwartalnika” i Instytut Historii Nauki PAN w siedzibie tej ostatniej instytucji.

Natalia Lietz
Instytut Historii Nauki PAN
Warszawa